

1479 SAYILI BAĞ-KUR KANUNUNA GÖRE İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK MESELESİ

Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN*

I. ANLAM VE ÖNEMİ

Sosyal sigorta kanunlarımızın en önemli özelliği zorunlu oluşu ve sigortalının isteğine bağlı bulunmasıdır. Diğer bir anlatımla, sigortalı olmak hak ve yükümlülüğünden kaçınılmaz ve vazgeçilmez. Ancak, sosyal sigorta sistemimiz "zorunlu sigorta" sisteminin düzenlenmesi yanısıra "serbest sigorta" sistemini de ayrı olarak düzenlemiştir. Bunlar;

- i. İsteğe bağlı sigorta ve
- ii. Topluluk sigortasıdır.¹

Amaç, türlü nedenlerle zorunlu Bağ-Kur sigorta sayılma niteliğini yitirmiş olan kimselere yeniden sigortalı sayılma niteliğini kazandırmaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi için Bağ-Kur kanunu "isteğe bağlı sigorta olma" hakkını tanımış ve bunu malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kolları ile sınırlandırmıştır. Bu anlamda isteğe bağlı sigorta; sosyal sigorta kanunlarına tabi işlerden ayrılan ve malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta haklarını kendi istekleri ile devam ettirmek arzusunda bulunan sigortalılara, bu olanağın sağlanması suretiyle yaşlılık ve malullüklerinde kendilerinin, ölümlerinde de hak sahiplerinin sosyo-ekonomik bakımdan geleceğe güvenle bakmasını sağlayan serbest sigorta sisteminin bir ünitesidir. Bağ-Kur bu üniteyi kullanan sigortalara ve bunların ölümleri halinde hak sahibi kimselerine, zorunlu Bağ-Kur sigortalılarına sağlanan uzun devre sigorta yardımlarından ayrımsız bir şekilde yararlanma olanağı tanımaktadır.

* Muğla Üniversitesi İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi

¹ Her iki serbest sigorta yalnız 506 sayılı Kanunla uygulanmaktadır (SSK. Md. 85, 86) 1479 sayılı yalnız isteğe bağlı sigortayı uygularken, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununda böyle sigorta türlerine rastlanmamaktadır.

Bağ-Kur Kanunu, "İsteğe bağlı sigortalı olmayı" 79. Maddeyle düzenlenmiştir. Konumuzun çerçevesini işte bu temel madde oluşturacaktır. Ancak, bu maddeye göre "isteğe bağlı sigortalı olabilmek" için bazı koşulları yerine getirmek gerekiyor. Şimdi bu koşulları incelemeye çalışalım.

II YARARLANMA KOŞULLARI

Bağ-Kur kanununa göre isteğe bağlı sigortadan yararlanma olanağı bir takım koşulların gerçekleşmesi bulunmasına bağlıdır. Bu koşullar aşağıda görüleceği gibidir. Koşullardan birinin dahi gerçekleşmemiş olması hali, isteğe bağlı sigortadan yararlanmama sonucunu ortaya çıkartır.

1. Kişiyle İlgili Koşul

İsteğe bağlı sigortadan kimlerin yararlanacağı, Kanunun 79. Maddesinin ilk fıkrası ile sınırlandırılmıştır. Bu fıkra hükmüne göre isteğe bağlı sigortalı olabilecek kimseler;

- i. Tarım işi yapanlar,
- ii. Ev Kadınları ve
- iii. Türkiye'de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklular.

Kanunun 79. madde metninde isteğe bağlı sigortadan yararlanabilecekleri belirtilmeyen;

iv. Yurt dışındaki vatandaşların eşleri de (Bağ-Kur K.Ek Madde 3) isteğe bağlı sigortadan yararlanabilirler.

79.maddenin son fıkrasına göre çıkartılan yönetmelikle;²

v. Belirli işi olmayanlar

vi. Bağ-Kur'a tabi zorunlu sigortalılık niteliğini kaybedenler dahi isteğe bağlı sigortalı olabilirler. İşte bunların dışında kalan bir kimsenin isteğe bağlı sigortalı olmasına Bağ-Kur Kanunu olanak tanımamıştır. Bu bakımdan, isteğe bağlı sigortalı olabilecek yukarıdaki (i.....vi) kimseleri incelemek yerinde olur.

i. Tarım işi yapanlar: Kanunun 79. maddesinin ilk fıkrasının ilk cümleceği "24'üncü madde kapsamına girmeyenlerden, aynı maddenin a,b,c fıkralarında sayılanlar dışındakiler..." şeklindedir. Demek ki cümlecik, 24 üncü maddenin a, b, c ve d fıkralarının yalnız a, b, c fıkralarında yazılı olanların isteğe bağlı sigortalı olamayacağı benimsemiş ve (d) fıkrasında sözü edilen "Tarım işi yapanlar (Tarım sanatlarına ait işler yapanlar hariç)"a, isteğe bağlı sigortalı olma hakkını tanımıştır.

Madde hükmü "tarım işi yapanlar"dan söz etmiş ancak, "tarım işleri"nden neyin anlaşılması gerektiğini açıkça belirtmemiştir. Oysa Yargıtay kararlarında benimsenen görüşe göre tarım işi bağ çapalama, filiz alım ve kazımı, üretim safhasında kalması koşuluyla süt üretimi ve mandıraçılık, traktör şoförlüğü gibi hizmetlerdir.³ B anlamda, tarım işi bitkisel ve hayvansal maddeler üretimi için toprağın işlenmesi

² Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönetmeliği, Md. 3/e, f. RG., 4 Ekim 1979, S. 16774

³ Yarg., 9. HD 20.11.1970 T. ve 10813/329 S. İlanyla Bursa İş M. M. 23.10.1969 T. 68/494-69/504 S. Kararından İ Teoman OZANOĞLU-Sıdika YALNIZOĞLU-Avni TÜMER. Açıklamalı İçtihatlı Sosyal Sigorta Mevzuatı, C. 1, Ankara 1974, s. 79.

(sürülmesi, ekilmesi, biçilmesi) ve hayvan yetiştirilmesidir.⁴ Ancak, yasa koyucu, “tarım sanatlarına ait işleri yapanlar”, Bağ-Kur Kanununa göre isteğe bağlı sigortalı olma hakkını tanımamıştır. Burada, “tarım sanatlarına ait işletilmesiyle ilgili işler olmalıdır. Örneğin; fındık, fıstık, ceviz ve baden kırma ve ayıklama işleri; incir ve üzüm kurutma ve ambalajlama işleri; süt ve mamulleri işleri gibi işlerdir. İşte bu gibi işleri yapanlar,⁵ Bağ-Kur Kanununa göre “isteğe bağlı sigortalı” olamazlar.

ii. Ev kadınları: Bağ-Kur Kanunu, ev kadınlarının isteğe-bağlı sigortalı olabilecekları hükme bağlamıştır. Ancak kanun, ev kadınları teriminin ne anlama geldiği konusuna açıklık getirmemiştir. Burada açıklığa kavuşturulması gerekli olan husus varsa, o da, ev kadınları teriminin ev hizmetleri ile karıştırılmamasıdır. Örneğin hizmetçi, ev ahıcısı, özel ders verenler ve mürebbiyeler; bir kimsenin evde oturan karısı ile karıştırılmamalıdır. Bu durum da, ancak, içtihad ve uygulama ile ortaya çıkabilir. Bizce “ev kadınları” terimi, bir kimsenin evde oturan ve oturduğu evin (yemek yapma, temizlik, çocuk bakımı gibi) işleri ile ilgilenen karısı anlaşılmalıdır. İşte bu gibi kimseler Kanunun 79. Maddesine göre isteğe bağlı sigortalı olma hakkından yararlanabilir.

iii. Türkiye’de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklular: Bağ-Kur Kanunu, yabancı uyrukların belli bir kesimine isteğe bağlı sigortadan yararlanma olanağı tanımıştır. Ancak yabancı uyrukların, isteğe bağlı sigortadan yararlanabilmeleri için;

-Türkiye’de ikamet eden ve

-Türk asıllı

olma koşullarına sahip bulunmalıdır. Burada dikkat edilmesi gerekli olan husus, her iki koşulun bir arada gerçekleşmesidir. Yoksa, yabancı uyruklu kimse, Türk asıllı olmakla birlikte Türkiye’de oturmuyorsa ya da Türkiye’de oturmakla birlikte Türk asıllı değilse, Bağ-Kur Kanununa göre isteğe bağlı sigortalı olamaz.

iv. Yurt dışındaki vatandaşların yanlarında bulunan ve herhangi bir işte çalışmayan eşleri: Bağ-Kur Kanunu, yurt dışında çalışan Türk vatandaşların herhangi bir işte çalışmayan yanlarındaki eşlerine (ev kadınlarına) Bağ-Kur sigorta primlerini “döviz olarak” ödemek koşuluyla “isteğe bağlı sigortalı olma” hakkını tanımıştır. Konuyla ilgili madde hükmü “Yurt dışında bulunan vatandaşların herhangi bir işte çalışmayan yanlarındaki eşleri de Kanunun ev kadınları için getirilen hükümlerinden primlerini döviz olarak ödemek koşuluyla yararlanabilirler” (Bağ-Kur K.Ek Md. 3) şeklindedir. Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, yurt dışında çalışan Türk vatandaşlarının eşlerinin, “ev kadınları” gibi, bunlar;

-Herhangi bir işte çalışmamaları,

-Eşin (kadının) yurt dışındaki vatandaşın yanında bulunması,

-Sigortalı primlerinin döviz olarak ödenmesi⁶

halinde 1479 Sayılı Kanunun 79. Maddesinde belirtilen “isteğe bağlı sigortalı” haklarından yararlanabilir.

⁴ F. Hakkı SAYMEN, Türk İş Hukuku, İstanbul 1954, s. 229.

⁵ Tarım sanatlarına ait işleri yapanlar ya da bu işlerin yapıldığı yerde çalışanlar 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 3/I, A fıkrasının parantez içindeki hüküm gereğince sigortalı sayılırlar.

⁶ Burada döviz türü önem taşımaz. Çünkü Kanun koyucu konuya açıklık getirmemiştir. Ayrıca, isteğe bağlı sigortada ödenecek prim ve borçlara ilişkin döviz işlemleri Maliye Bakanlığınca çıkarılacak tebliğlere göre yürütülür. Yönetim Md. 8/II.

v. Belirli bir işi olmayanlar: Bağ-Kur Kanununun 79. Maddesinin son fıkrasına göre çıkartılan yönetmeliğin 3. maddesinin (d) fıkrası, “belirli bir işi olmayanlar”ın da “isteğe bağlı sigorta olma” hakkından yararlanabileceği kuralını koymuştur. Kanunda ve yönetmelikte “belirli bir işi olmayanlar”dan kimlerin kastedildiği belirtilmiştir. Uygulamada, kimlerin “belirli bir işi olmayanlar” olarak kabul edileceği konusunda bazı duraksamaların, giderek bazı çelişmelerin meydana gelme olasılığı vardır. Bu bakımdan, kimlerin “belirli bir işi olmayanlar” kapsamına gireceğine dair açıklık getirmenin yararı ortada olacaktır.

Kanımızca, “belirli bir işi olmayanlar”dan kasıt; kentlerin belirli mahallerinde günü birliğine çalışmak için iş bekleyenler olmalıdır. Bu gibi kimseler ev eşyası taşırlar, kamyon gibi nakliye araçlarını yükler ve boşaltırlar, pazar yerlerinde çığırkanlık yaparak başkalarına ait tüketim ve gıda maddelerini satarlar. Diğer bir anlamıyla bu gibi kimseler bir işi sürekli olarak yapmazlar, çok kısa sürelerle çalışır ve kazançlarını sağlarlar. Belirli bir meslek ve işe sahip değillerdir. Bugün bir işi yaparlarken (kömür kırıcılığı) yarın başka bir işi (ev eşyası taşımacılığı) yaparlar. Ancak bu gibi kimselerin Bağ-Kur Kanununun “isteğe bağlı sigorta” hakkından yararlanabilmesi için, kanunla ve kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulu sosyal güvenlik kurumları kapsamı dışında kalan kimseler olmalıdır.

vi. Bağ-Kur’a tabi zorunlu sigortalık niteliğini kaybedenler: Şüphesiz, Bağ-kur sigortasının önde gelen ayırıcı ve belirleyici özelliği, zorunlu oluşu ve sigortalının isteğine bağlı bulunmasıdır. (Bağ-Kur K. Md. 25) Ne var ki Bağ-Kur Kanunu, istisna olarak tamamen sigortalının isteğine bağlı bir sosyal sigortaya olanak tanımıştır. Bu “isteğe bağlı sigorta”dır. Amaç, Kanunun kapsamı dışında kalanlara daha önce belli bir süre sigortalılık koşulu aramaksızın sigortalı olma olanağı vermektir. Bu bakımdan, Bağ-Kur Kanunu kapsamına tabi işlerden ayrılan sigortalıların haklarını kendi istekleri ile devam ettirmek istemeleri halinde sözkonusu olanağın sağlanması suretiyle yaşlılık ve malullüklerinde kendilerine ölümlerinde de aile bireylerinin geleceğe güvenli bakmaları sağlanarak sosyo ekonomik bakımından zor duruma düşmeleri önlenmiş olacaktır.

Görüldüğü üzere “isteğe bağlı sigorta” zorunlu Bağ-Kur sigortalısı sayılma niteliğini yitirmiş olan kimseler için de geçerlidir. (Bağ-Kur K. Md 79/7.fıkra). Böylece Kanun, bu hükümlerle, yeniden Bağ-Kur sigortalısı sayılma niteliğini kazandırmaktadır. Bundan dolayı da, bu gibi kimselerin malullük ve yaşlılıklarında kendilerinin, ölümlerinde de hak sahipleri, zorunlu Bağ-Kur sigortasının sağladığı tüm yardımlardan yararlanma olanağı bulabilmektedirler.

2. Yazılı İstekte Bulunmak

Bir kimse, yukarıdaki koşullara sahip olsa dahi “isteğe bağlı sigorta”dan yararlanabilmesi için Kuruma yazılı olarak başvurmak zorundadır. Diğer bir anlatımla, “isteğe bağlı sigortalı” olmakla ilgili maddenin yazıyla Kuruma iletilmesi gereklidir. Bu isteğin açıklanması, “isteğe bağlı sigorta”nın asıl özelliğini oluşturur. Kanunun 79. Maddesinin birinci fıkrasının “.....Kuruma yazılı olarak başvurmak suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabilirler” şeklindeki cümlecigi de bu yönü açıkça ortaya koymaktadır. Görüleceği üzere Kanunun öngördüğü koşullara sahip bir kimsenin, 79. Maddenin belirttiği Bağ-Kur sigorta statüsüne girme isteğini Kuruma yazılı olarak başvurmak suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabilirler” şeklindeki cümlecigi de

bu yönü açıkça ortaya koymaktadır. Görüleceği üzere Kanunun öngördüğü koşullara sahip olan bir kimsenin, 79.maddenin belirttiği Bağ-Kur sigorta statüsüne girme isteğini Kuruma yazılı olarak bildirmemesi halinde “isteğe bağlı sigorta”dan yararlanma olanağı yoktur.

Kuruma başvurular;

-Zorunlu sigortalık niteliğini yitirenler için “Form dilekçesi” ile,

-İsteğe bağlı olarak iki kez Bağ-Kur sigortalısı olmak isteyenler için ise “Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalı Giriş Bildirgesi” ile yapılır (Yönetmenlik Md.4/1).

3. Bağ-Kur Primini Ödemek

Bağ-Kur’a tabi zorunlu sigortalılık niteliğini kaybeden ya da kanunla ve kanunların verdiği yetkiye dayanarak kurulu sosyal güvenlik kurumları kapsamı dışında kalan bir kimsenin “isteğe bağlı sigortalı” olabilmesi için, seçtiği aylık gelir basamağı üzerinden gerekli primi ödemiş bulunmayı kabul etmelidir. Aksi takdirde belli bir süre prim ödeme koşulunu yerine getirmeyen bir kimsenin isteğe bağlı sigortalılığı sona erer. Bu koşul 79. Maddede açıkça belirtilmemekle birlikte, “İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönetmeliği”nin 6.maddesinin (f) fıkrası; Herhangi bir döneme ait prim borcunun ve gecikme zamlarının, sürenin bitiminden başlayarak 6 ay içinde, ödenmemesi halinde, prim borcunun ödenmediği dönemin başından itibaren isteğe bağlı sigortalılık son bulur niteliğindedir.

III. İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIĞIN BAŞLANGICI VE SONA ERMESİ

Konuyla ilgili düzenleme, Bağ-Kur Kanununun 79.maddesine 14.3.1985 tarih ve 3165 sayılı Kanunun⁷ Ek 5.fıkrasıyla getirilmiştir. Buna göre isteğe bağlı sigortalılığın “başlangıcı ve sona ermesi”ni aşağıda görüleceği üzere inceleyebiliriz.

1. İsteğe Bağlı Sigortalılığın Başlangıcı

Kanunun 79. Maddesinin 5.fıkrası “isteğe bağlı sigortalılık, sigortalının tescil talebinin Kuruma intikal ettiği tarih itibarıyla başlar, ...” hükmündedir. Şu halde;

i.Ev kadınları,

ii.Tarım işi yapanlar,

iii.Türkiye’de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklar,

iv.Belirli işi olmayanlar,

v.Yurt dışındaki vatandaşların yanlarında bulunan ve herhangi bir işte çalışmayan eşleri,

vi.Bağ-Kur’a tabi zorunlu sigortalılık niteliğini kaybedenlerden, “isteğe bağlı” olarak sigortalı olmak isteyenlerin,

Bağ-Kur’a “isteğe bağlı sigortalı giriş bildirgesi”nin doldurularak tescil talebinin Kurum’a intikal ettiği tarihten itibaren sigortalılıkları başlar. Ancak 79.maddenin birinci fıkrasının son cümlecisi “..., Kuruma yazılı olarak başvurmak suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabilirler” hükmündedir; 5.fıkrası da Bağ-Kur isteğe bağlı sigortalılık tarihinin başlangıcını, “sigortalının tescil talebinin Kuruma intikal ettiği tarih olarak kabul etmiştir. Böylece, uygulamada sigortalının Bağ-Kur’a dilekçesiyle isteğe bağlı sigortalı olmak için başvuru

⁷ RG., 22 Mart 1985. S. 18702.

tarihi ile sigortalının tescil talebinin Kuruma intikal ettiği tarih arasında fark olmasına sebep olabilir. Bu sebep de, Bağ-Kur sigortalısının ileride doğabilecek malullük, yaşlılık ve ölüm aylığının alınmasına engel olabilir. Şu halde, doğabilecek finansal ve sağlıkla ilgili hakların zarara uğramaması ve sosyal güvenliğin “sosyal denge ve eşitlik” ilkelerine aykırı olmaması için, Bağ-Kur’a göre “isteğe bağlı sigortalılık, sigortalının tescil talebinin Kuruma intikal ettiği tarih itibariyle başlar,...” değil; “isteğe bağlı sigortalılık, sigortalının Kurum’a dilekçeyle başvurduğu tarih itibariyle başlar,...” şeklinde düzeltilmesi, kanımızca hakkaniyet kurallarına göre daha akılcı olurdu. Bu hususun en kısa zamanda mahkeme kararıyla düzeltilmesi, sosyal güvenlik hukukumuz bakımından yararlı olacaktır.

2. İsteğe Bağlı Sigortalılığın Sona Ermesi

İsteğe bağlı sigortalılığın sona ermesi hakkında düzenlenen hüküm de, “...., terk talebinin Kuruma intikal ettiği tarihte veya diğer sosyal güvenlik kanunlarına tabi olarak çalışmaya başlama ile sona erer” şeklindedir. Bu hükmün de “...., terk talebinin Kurum’a yapıldığı tarihte veya diğer sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak çalışma ile sona erer” şeklinde kaleme alınması yararlı oldu. Çünkü, sigortalının Kurum’a terk talebini yaptığı tarihte (terkin dilekçeyle Kurum’a yapıldığı tarihte), bu talebin Kurum’a gelişi “intikali”⁸ tarihi arasında fark olabilir. Bu fark da uygulamada türlü uyumsuzluklara ve hakların elde edilmesine engel olabilir. Bu hususun da en kısa zamanda mahkeme (yargı organı) kararı ile düzeltilmesi, sosyal güvenlik ve Bağ-Kur Kanunumuz bakımından yararlı olacaktır.

79.maddenin beşinci fıkrasındaki “...., sosyal güvenlik Kanunlarına tabi olarak çalışmaya başlama deyimi” “...., sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak çalışmaya başlama...” şeklinde kaleme alınmalıydı. Çünkü, sosyal güvenlik Kanunları;

- i.506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu,
- ii.5334 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ve
- iii.1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu’dur.

Ancak, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun Geçici 20.maddesine göre “vakıf” şeklinde kurulan banka ve sigorta sandıklarına da unutmamak gerekir. Bu özel emekli ve sigorta sandıkları, başlı başına bir Kanunla değil 506 sayılı Kanunun geçici 20.maddesine göre kurulan “sosyal güvenlik” kurumlarıdır. O nedenle, 79.maddenin ilgili cümlecığı “...., sosyal güvenlik Kanunlarına tabi olarak çalışmaya başlama” deyimi “...., sosyal güvenlik kurumlarına tabi olarak çalışmaya başlama...” şeklinde düzeltilmelidir.

Görüleceği üzere, istekle mümkün olan sigortalılığın yine istekle sona ermesi, bir hakkın kullanılmasının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

OZANOĞLU, İ Teoman

YALNIZOĞLU, Sıdika

TÜMER, Avni : **Açıklamalı İctihatlı Sosyal Sigorta Mevzuatı**, C. 1, Ankara 1974

SAYMEN, F. Hakkı : **Türk İş Hukuku**, İstanbul 1954.

⁸ Terk talebinin posayla taahhütlü olarak yapılması, ileride doğabilecek hukuki uyumsuzluklarda delil olarak kullanılması bakımından yararlı olacaktır.